КОРУПЦІЯ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ: ПРИЧИНИ ТА ПРОТИДІЯ

БУРБИКА Віталій Олександрович - кандидат юридичних наук,
https://orcid.org/0009-0007-5615-8121
УДК 343.352
DOI 10.32782/NP.2022.4.39

Проблема корупції в правоохоронних органах становить один із найбільш гострих викликів для сучасного суспільства. Вивчення цього явища показує, що існує багато причин, які сприяють поширенню корупції в правоохоронних структурах та ускладнюють боротьбу з нею. Тому важливо ретельно проаналізувати ці причини для ефективної протидії цьому негативному явищу. Необхідно акцентувати увагу на розробці та впровадженні стратегій, спрямованих на запобігання та припинення корупції в правоохоронних органах.

Корупція може приймати різні форми, включаючи хабарництво, підробку документів, зловживання службовим становищем та інші. Вона може виявлятися як на верхніх рівнях управління, так і серед базових рівнів правоохоронців. Тож виникає необхідність розглянути не лише причини поширення корупції в правоохоронних органах, але й шляхи протидії цьому явищу, зокрема за допомогою законодавчих ініціатив, підвищення професійної моралі та етики, а також залучення громадськості до процесу контролю та нагляду за правоохоронними органами.

Дослідження присвячено вивченню проблеми корупції в правоохоронних структурах, а також аналізу причин, що спричиняють її поширення, та можливих шляхів боротьби з нею. Автори проводять дослідження щодо факторів, які сприяють виникненню корупції серед правоохоронців, таких як низька заробітна плата, недостатня контрольна функція, відсутність ефективної системи покарань та інші. Крім того, у статті розглядаються інструменти та стратегії, які можуть бути використані для протидії корупції в правоохоронних органах, зокрема, впровадження системи електронного моніторингу, підвищення кваліфікації персоналу та зміцнення контрольних механізмів. Дослідження даної тематики є важливим внеском у вивчення проблеми корупції в правоохоронних органах та сприяє розумінню шляхів її подолання.

Ключові слова: корупція, правоохоронні органи, протидія корупції, правоохоронна система, воєнний стан.

Мета і завдання статті полягають у ґрунтовному аналізі причин поширення корупції у правоохоронних органах України та визначення комплексу заходів, необхідних для ефективного подолання цього руйнівного явища.

Стан наукової дослідженості

Проблема корупції у правоохоронних органах є предметом активного вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, як приклад, В. Топчія, В. Шкелебея, Т. Супрун, М. Іванеця, В. Соловйова, О. Бондаренко, О. Берези, О. Рєзніка, В. Стасюка, Ю. Приходька, А. Черкосової та інших.

Виклад основного матеріалу

Корупція у правоохоронних органах залишається однією з найбільших загроз для належного функціонування системи правосуддя в Україні. Вона підриває авторитет держави, порушує принципи верховенства

права та знищує довіру громадян до тих, хто покликаний захищати їхні права та свободи. Подолання цього ганебного явища вимагає ретельного аналізу його причин та вжиття рішучих та всеохопних заходів.

Факти корупції всередині правоохоронних органів негативно вражають суспільство та підривають довіру громадян до системи правоохоронних структур та державних інституцій. Це негативно впливає на ефективність боротьби зі злочинністю, оскільки корупція допомагає злочинцям уникнути відповідальності. Крім того, вона порушує дисципліну та законність серед працівників правоохоронних органів, спричиняє девальвацію моральних цінностей та змінює мотивацію у сфері державного управління та серед громадян у різних сферах соціального життя [1]. Оскільки правоохоронні органи зазнають впливу системної корупції в публічних структурах влади, їх специфіка діяльності, яка включає в себе владно-розпорядчі, дозвільні та репресивні функції, призводить до унікальних виявів корупції. Це викликає зростання рівня злочинності та порушує один із найважливіших принципів кримінального права – невідворотність покарання. Корумповані працівники правоохоронних органів надають допомогу злочинцям у уникненні відповідальності, проявляючи безпорядність в верховенстві права, етичних нормах та суспільній моралі [2].

Сам термін «корупція» походить від лат. corrumpere – псувати. Згідно закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, то корупція означає використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону (у тому числі посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику), наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Як слушно зазначає Н.В. Шинкаренко, то особливими причинами існування корупції в органах поліції є такі, що зумовлюють корупцію саме в цьому органі державної служби. Такі причини слід поділити на об'єктивні (їх ще можна назвати зовнішніми) та суб'єктивні (відповідно, це внутрішні причини). Об'єктивні пов'язуються зі специфікою професійної діяльності, відсутністю належної організації виконання працівником своїх службових обов'язків, несприятливими умовами несення служби тощо. Суб'єктивними є чинники, безпосередньо зумовлені рівнем розвитку та вихованням особистості працівника поліції [4, с. 105].

У зв'язку з військовою агресією рф проти України,н апідставі пропозиції Ради національноїбезпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [5], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6] введено в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні. Тому з початком повномасштабного вторгнення робота антикорупційних органів зазнала обмежень, що були зумовлені введенням воєнного стану.

Причини та умови, що сприяють поширенню корупційних проявів серед працівників поліції, суттєво перетинаються з тими, які є характерними для інших категорій державних службовців. Високий рівень впливу поліцейських на різні аспекти суспільного життя, відповідно до чинного законодавства, а також низький рівень оплати праці та соціального захисту, створюють умови для поширення корупції. Також велике значення має переконаність посадових осіб поліції в своїй непокараності. Негативний вплив цього явища проявляється у зниженні довіри суспільства до поліції [4, с. 106].

Сьогодні, на жаль, корупція в Україні є соціальним явищем, яке набуло стійких організаційних форм і складної розгалуженої структури, пов'язане з великою кількістю груп, що займають посади в органах влади на різних рівнях і в численних інституційних структурах. Водночас, корупційні практики стали «діловим стилем» століття в Україні і є звичним явищем для державних та муніципальних службовців, підприємців, менеджерів та пересічних громадян, які прагнуть отримати вигоду від корупції. Деякі громадяни сприймають корупцію не як злочин, а як «нормальне життя», прийнятне для всіх і використовуване обома сторонами корупційної «угоди». Поки Національні Збройні Сили України, Служба безпеки України та інші правоохоронні та силові структури борються з окупантами, шпигунами та диверсантами, існує ще один фронт, де ворог не дрімає.

Міжнародний день боротьби з корупцією, 9 грудня, відзначають громадяни всіх країн-членів ООН, які підписали та ратифікували Конвенцію проти корупції. В Україні в цей день організовують низку заходів та акцій. Відповідно до одного з положень Конвенції, кошти, отримані в результаті корупції, повинні бути повернуті в країну, з якої вони були отримані.

В Україні вже створена комплексна правова база для боротьби з корупційними правопорушеннями: незважаючи на це, цей злочин залишається однією з найбільших проблем сучасності [7, с.92].

Узагальнюючи й систематизуючи причини виникнення корупції, можна виділити кілька категорій:

Схема 1. Категорії причин виникнення корупції.

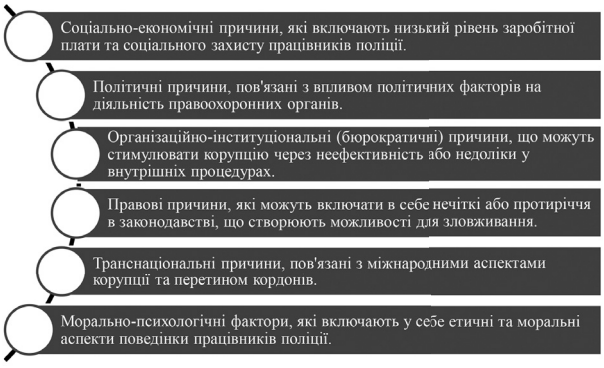

Створено автором

Тож, основними причинами поширення корупційних практик серед правоохоронців є низький рівень оплати праці, недосконала система відбору кадрів, відсутність належного контролю та підзвітності, негативна корпоративна культура, тиск з боку злочинних угруповань і низька правова культура.

Низький рівень освіти також може бути причиною корупційних проявів серед працівників поліції. Освічене суспільство здатне більш обізнано реагувати на корупційні випадки та вимагати їх усунення. Також високий рівень освіти сприяє формуванню високої моральності та правової культури, що може зменшити толерантність до корупції в середовищі поліції [4].

З урахуванням цього, ми вважаємо, що професійний відбір обов'язково має включати, серед інших етапів, співбесіду, під час якої доцільно залучати представників громадських антикорупційних організацій. Вони можуть забезпечити комплексний фінансовий моніторинг способу життя заявників та перевірку їхніх соціальних мереж на предмет виявлення незаконного збагачення чи прихованих активів. Важливо також пройти перевірку на детекторі брехні, щоб уникнути працевлаштування в правоохоронних органах осіб, схильних до вчинення корупційних правопорушень [2].

Другим заходом у боротьбі з корупцією у правоохоронній системі є створення внутрішніх та зовнішніх каналів зв'язку для осіб, які хочуть повідомити про випадки корупції. Це забезпечить оперативне та відповідальне реагування на всі повідомлення та заяви щодо корупційних дій правоохоронців.

Третій захід передбачає постійне навчання та підвищення кваліфікації правоохоронців. До цього також входить щорічне проходження реального психологічного обстеження для визначення схильності до корупційних дій, професійного вигорання, булінгу та босингу. Особлива увага повинна бути приділена керівництву правоохоронних органів, щоб уникнути спотворення понять пристойності та гідності, можливого негативного впливу з боку колег, які здійснюють корупційні дії, а також формування

схильності до недотримання принципових позицій [2].

Отже, можна узагальнити, що причини корупційних проявів серед працівників правоохоронних органів можна поділити на суб'єктивні та об'єктивні. Об'єктивні причини включають економічні, організаційно-управлінські, політико-правові та соціальні, тоді як суб'єктивні – ідейні та морально-психологічні. З урахуванням цього, комплекс заходів протидії корупції в правоохоронних органах має бути спрямований на їх подолання, враховуючи специфіку їх походження та взаємозв'язок між ними.

Висновок

Корупція в правоохоронних органах є однією з найбільших загроз для утвердження верховенства права та ефективного функціонування системи правосуддя в Україні, зокрема і під час воєнного стану. Вона підриває авторитет держави, порушує права та свободи громадян і створює сприятливе середовище для процвітання злочинності. Причини корупції серед працівників правоохоронних органів поділяються на дві категорії – суб'єктивні та об'єктивні. Об'єктивні причини включають економічні, організаційно-управлінські, політико-правові та соціальні аспекти, тоді як суб'єктивні причини охоплюють ідейні та морально-психологічні фактори. З урахуванням цього, комплекс заходів для протидії корупції в правоохоронних органах має бути спрямований на подолання цих причин, враховуючи їх походження та взаємозв'язок.

Подолання корупції у правоохоронних органах потребує реалізації комплексної стратегії, що включає підвищення заробітних плат, реформування системи відбору кадрів, посилення контролю та прозорості, зміну корпоративної культури, захист викривачів, посилення покарань і активне міжнародне співробітництво. Важливу роль відіграє залучення громадянського суспільства до процесів реформування та контролю.

Лише за умови політичної волі, неухильного дотримання принципів верховенства права та тісної взаємодії влади і громадськості можна досягти реального прогресу у викоріненні корупції серед працівників правоохоронних органів. Це дозволить відновити довіру громадян, забезпечити ефективний захист їхніх прав і свобод та утвердити справедливість і законність в Україні.

Література

1. Плекан В.В. Особливості та причини виникнення корупції в правоохоронних органах України. *Підприємство,господарство і право*. 2021. №4 С. 231-238. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/37.pdf

2. Бондаренко О.С. Корупція у правоохороних органах: причини та система заходів протидії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. С. 446-449. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/79.pdf.

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

4. Шишкаренко Н.П. Причини виникнення корупції в органах національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 3 URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9803772d-5217-4952-9c90-c73cce84aa08/content

5. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

7. Волошенко А. Антикорупційний дирижизм: державні регуляторні імперативи протидії системній корупції в Україні: монографія. Київ: Парлам. Вид-во, 2018. 392 с.

CORRUPTION IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES: CAUSES AND COUNTERACTION

The problem of corruption in law enforcement agencies is one of the most acute challenges for modern society. The study of this phenomenon shows that there are many reasons that contribute to the spread of corruption in law enforcement agencies

and complicate the fight against it. Therefore, it is important to analyze these reasons carefully to effectively counteract this negative phenomenon. It is necessary to focus on the development and implementation of strategies aimed at preventing and combating corruption in law enforcement agencies.

Corruption can take many forms, including bribery, forgery, abuse of office, and others. It can occur both at the top levels of government and among the basic levels of law enforcement. Therefore, there is a need to consider not only the causes of corruption in law enforcement agencies, but also ways to counteract this phenomenon, in particular through legislative initiatives, improving professional morale and ethics, and involving the public in the process of control and oversight of law enforcement agencies.

The research is devoted to the study of the problem of corruption in law enforcement agencies, as well as to the analysis of the reasons for its spread and possible ways to combat it. The authors conduct research on the factors that contribute to corruption among law enforcement officers, such as low salaries, insufficient control function, lack of an effective system of punishment, and others. In addition, the article discusses tools and strategies that can be used to combat corruption in law enforcement, including the introduction of an electronic monitoring system, staff training, and strengthening of control mechanisms. The research on this topic is an important contribution to the study of the problem of corruption in law enforcement agencies and contributes to the understanding of ways to overcome it.

Keywords: corruption, law enforcement agencies, anti-corruption, law enforcement system, martial law.